

Ліпінська І. О.

аспірантка, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ШИРОКОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ В 1956 – 1957 Н. Р.

Проблема підготовки вчителя у вищих навчальних закладах до викладання кількох предметів у не є новою у світовій і вітчизняній педагогіці. Реформування національної вищої освіти в контексті сучасних євроінтеграційних процесів зумовлює потребу у врахуванні в ході організації професійної підготовки вчителя європейських і світових стандартів. Подвійні спеціальності є досить перспективними, оскільки вони дають можливість викладання кількох навчальних предметів, а отже й більш ефективного працевлаштування.

Над проблемою підготовки вчителів-філологів за двома спеціальностями працюють багато російських та вітчизняних науковців. Серед них – Голуб І., Гріньова О., Квасова О., Кажан Ю., Калашникова Л., Лапідус Б., Мельник І., Неустороєва В., Соколова І., Солдатов Г., Халимон І. та ін.

Початок організації підготовки вчителів широкого профілю зумовлений потребою в педагогічних кадрах з вищою освітою наприкінці 50-х рр. ХХ ст., коли була розширена мережа середніх шкіл та шкіл-інтернатів, а також запроваджено навчання у групах продовженого дня. Для того, щоб ліквідувати гостру нестачу вчителів, Міністерством освіти УРСР була видана постанова від 18 серпня 1956 р. № 408 «Про заходи по підвищенню підготовки вчителів для загальноосвітніх шкіл УРСР», яка зобов'язувала з 1 вересня 1956 року перевести всі педагогічні інститути на 5-річний термін навчання [1, арк. 34], та постанова від 6 жовтня 1956 р. № 451 «Про затвердження переліку факультетів і спеціальностей широкого профілю педагогічний інститутів Української РСР» [2, арк. 221].

Наслідком запровадження цих документів було введення у педагогічних інститутах подвійних філологічних спеціальностей. Так відповідно до плану набору студентів на стаціонарні відділення педагогічних інститутів УСРС на 1957

р., підготовка вчителів подвійного профілю здійснювалася за 15 спеціальностями у 25 педагогічних інститутах. З предметним полем «українська або російська мова» проводилася підготовка вчителів на історико-філологічних та філологічних факультетах 21 педагогічного інституту, а з предметним полем «іноземна мова» (англійська, німецька, французька) на факультетах іноземних мов 4 педагогічних інститутів іноземних мов. При цьому в першому випадку другою спеціальністю була «історія», «співи», «іноземна мова» або «вихователь школи-інтернату», а в другому – «українська», «англійська», «німецька мова» або «вихователь школи-інтернату». Крім того, на педагогічному факультеті Київського педагогічного інституту іноземних мов проводилася підготовка фахівців за спеціальністю «дефектологія, українська мова і література» [3, арк. 83, 84].

В 1957 р. Міністерством освіти УРСР було надіслано директорам педагогічних інститутів затверджені Міністерством вищої освіти СРСР нові навчальні плани широкого профілю, згідно з якими педагогічні інститути УРСР повинні були розпочати роботу з 1957-1958 н. р.

Проаналізуємо навчальні плани педагогічних інститутів на 1956-1957 н.р. спеціальностей широкого профілю. Суспільно-політична підготовка вчителів забезпечувалася вивченням історії КПСР, політичної економії, діалектичного та історичного матеріалізму. Психолого-педагогічна підготовка включала такі дисципліни, як загальна, дитяча, педагогічна психологія, педагогіка, історія педагогіки, шкільна гігієна [4, арк. 75, 77].

За навчальними планами педагогічних інститутів на 1956-1957 н.р. спеціальна та методична підготовка вчителів-філологів широкого профілю передбачала вивчення таких дисциплін: вступ до мовознавства, українська мова, російська мова, методика викладання української мови, вступ до літературознавства, українська література, російська література, зарубіжна література, методика викладання літератури, іноземна мова (табл.1).

При підготовці вчителів широкого профілю друга спеціальність вивчалася за аспектами. Наприклад, при отриманні другої спеціальності «історія» відводилося 1298 год. на вивчення таких дисциплін, як історія стародавнього світу, історія середніх віків, історія нового часу, нова історія країн Сходу, історія СРСР, історія Української РСР. Студенти також вивчали методику викладання історії (72 год.) та основи радянської держави і права (62 год.). На спеціальності «українська мова та література, вихователь школи-інтернату» вивчали організацію та методику виховної роботи в школі-інтернаті (100 год.), дитячу літературу (44 год.). Студенти цієї спеціальності проходили педагогічну практику з позакласної та позашкільної роботи не в школі, як всі інші, а в школі-інтернаті. Якщо друга спеціальність була «співи», на вивчення музики та співів відводилося 988 год., які включали такі курси, як теорія музики і сольфеджіо, хор і хорознавство з методикою, музична література, сольний спів з методикою, диригування і читання партитури, музичний інструмент. З другою спеціальністю «іноземна мова» протягом 1594 год. навчального часу вивчалася такі аспекти іноземної мови, як фонетика, граматики, практика мови та аналіз текстів, а також методика викладання іноземної мови (62 год.) [4, арк. 75, 81, 88, 93].

Серед спеціальних та методичних дисциплін при підготовці вчителів за спеціальністю «іноземна мова, українська мова та література» були такі: методика

викладання іноземної мови (118 год.), латинська мова (68 год.), іноземна мова (основна) (2090 год.), яка включала практику мови й аналіз текстів (1280 год.), граматику (474 год.), фонетику (336 год.), спеціальні курси (232 год.), до яких входила фонетика (24 год.), граматику (80 год.), лексикологія (54 год.), історія мови (74 год.), література країни, мова якої вивчається (92 год.), новітня історія країни, мова якої вивчається (54 год.) [4, арк. 68].

Порівнюючи підготовку вчителя-філолога широкого профілю з першої і другої спеціальності, неважко помітити, що більше навчального часу виділялося на вивчення дисциплін першої спеціальності (табл. 2). Проте на спеціальностях «українська мова та література, історія», «російська мова та література, історія», «українська мова та література, іноземна мова» та «російська мова та література, іноземна мова» різниця у відсотковому співвідношенні дисциплін першої і другої спеціальностей невелика (від 10% до 13,4%), тоді як на спеціальностях «українська мова та література, вихователь школи-інтернату», «російська мова та література, співи», «українська мова та література, співи» та «іноземна мова, українська мова та література» ця різниця є більш відчутною (від 31,6% до 55%) [4, арк. 75, 77, 81, 85, 88, 91, 93, 68].

Випускники-філологи спеціальностей широкого профілю склали в основному п'ять державних іспитів, серед яких обов'язково була історія КНР та педагогіка. Третім іспитом була мова з методикою (українська чи російська, в залежності від першої спеціальності), четвертим – література з методикою, п'ятим – друга спеціальність. Винятком була «іноземна мова, українська мова та література», випускники якої склали чотири іспити (українська мова та література з методиками вони склали як один іспит).

Аналіз навчальних планів для педагогічних інститутів на 1956-1957 н.р. спеціальностей широкого профілю засвідчив, що для того, щоб забезпечити більш ефективну підготовку сучасного вчителя-філолога за двома спеціальностями, треба враховувати попередній досвід системи педагогічної освіти. По-перше, необхідно розширити діапазон дисциплін фахової фундаментальної підготовки. По-друге, треба зрівняти вагу дисциплін першої і другої спеціальності до приблизно одного рівня. По-третє, варто уніфікувати дисципліни теоретичної та практичної підготовки (особливо дисципліни першої та другої спеціальності).

Таблиця 1

Спеціальна та методична підготовка вчителів-філологів широкого профілю в 1956-1957 н. р.

№	Спеціальності	Спеціальні та методичні		Всього (год.)
		(год.)	%	
1	Українська мова та література, історія	3604	78,5	4590
2	Російська мова та література, історія	3580	78,4	4566

3	Українська мова та література, вихователь школи-інтернату	3104	72,8	4264
4	Російська мова та література, співи	3406	77,5	4394
5	Українська мова та література, співи	3368	77,4	4354
6	Російська мова та література, іноземна мова	3882	79,8	4866
7	Українська мова та література, іноземна мова	3852	79,6	4836
8	Іноземна мова, українська мова та література	3794	79,4	4780

Таблиця 2

Співвідношення навчального часу, виділеного на вивчення дисциплін першої і другої спеціальностей

№	Спеціальності	Перша спеціальність		Друга спеціальність	
		(год.)	%	(год.)	%
1	Українська мова та література, історія	1946	56,7	1486	43,3
2	Російська мова та література, історія	1940	56,6	1486	43,4
3	Українська мова та література, вихователь школи-інтернату	2220	77,5	646	22,5
4	Російська мова та література, співи	2216	69,2	988	30,8
5	Українська мова та література, співи	2174	68,8	988	37,2
6	Російська мова та література, іноземна мова	2062	55,5	1656	45,5
7	Українська мова та література, іноземна мова	2032	55,1	1656	44,9
8	Іноземна мова, українська мова та література	2586	70,4	1088	29,6

Література

1. Центральний державний архів вищих органів України. Ф. 166 Документи міжвідомчих установ оп. 15 Спр. 1782. Постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР з питань народної освіти УРСР. – 60 арк.
2. Центральний державний архів вищих органів України. Ф. 166 Документи міжвідомчих установ оп. 15 Спр. 1856. Директивні вказівки управління підвідомчим установам з питань методичної роботи в педвузах. – 263 арк.
3. Центральний державний архів вищих органів України. Ф. 166 Документи міжвідомчих установ оп. 15 Спр. 2082. Директивні вказівки управління підвідомчим установам з питань методичної роботи в педвузах. – 248 арк.
4. Центральний державний архів вищих органів України. Ф. 166 Документи міжвідомчих установ оп. 15 Спр. 1857. Навчальні плани педагогічних інститутів, розроблені управлінням та затверджені Міністерством освіти УРСР на 1956 р. – 105 арк.